

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

UDK: 378 (497.7)

ISSN: 1409-9187

ФАКУЛТЕТ ЗА
ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2015/2016
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION
2015/2016**

ГОДИНА 6

VOLUME VI

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

За издавачот/ For publisher
Проф.д-р Соња Петровска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Кирил Барбареев
проф. д-р Дејан Мираковски
проф. д-р Соња Петровска

Редакциски одбор

проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Емилија Петрова Горгева
проф. д-р Стеван Алексоски
проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Никола Смилков
проф. д-р Виолета Николовска
доц.д-р Трајче Стојанов
доц. д-р Деспина Сивевска
доц. д-р - Ирена Китанова
доц. д-р Даниела Коцева

Главен и одговорен уредник /
проф. д-р Снежана Ставрева
Веселиновска

Технички уредник

доц. д-р - Верича Јосимовска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Снежана Кирова
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров

Editorial board

Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Kiril Barbareev, PhD
Prof. Dejan Mirakovski, PhD
Prof. Sonja Petrovska, PhD

Editorial staff

Prof. Snezana Mirascieva, PhD
Prof. Snezana Jovanova Mitkovska, PhD
Prof. Emilija Petrova Gorgeva, PhD
Prof. Stevan Aleksoski, PhD
Prof. Blaze Kitanov, PhD
Prof. Nikola Smilkov, PhD
Prof. Violeta Nikolovska, PhD
Docent Trajce Stojanov, PhD
Docent Despina Sivevska, PhD
Docent Irena Kitanova, PhD
Docent Daniela Koceva, PhD

Managing editor

Prof Snezana Stavreva
Veselinovska, Ph.D

Editor in chief

Docent Verica Josimovska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov

ISSN 1409-9187

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Štip
Faculty of philology
Krstе Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Снежана СТАВРЕВА-ВЕСЕЛИНОВСКА

Еколошкото образование и воспитание во функција на одржливиот развој од агол на социјалната екологија 5

Снежана СТАВРЕВА-ВЕСЕЛИНОВСКА, Соња ПЕТРОВСКА

Поттикнување на мисловните активности и креативноста на учениците во процесот на активното вклучување на учениците во наставата по природни науки 17

Емилија ПЕТРОВА-ЃОРЃЕВА, Ирена КИТАНОВА

Фактори кои влијаат на појавата на асоцијално однесување кај младите 33

Снежана МИРАСЧИЕВА

Наставата како биполарен / интеракциски процес 41

Даниела КОЦЕВА

Културата, културните разлики и предрасуди 49

Снежана ЈОВАНОВА-МИТКОВСКА

Логичко-мисловни операции неопходни за формирање на почетните математички поими 59

Стојко СТОЈКОВ

Македонското малцинство во Бугарија од признавање кон негирање 1948 – 1989 . 67

Верица ЈОСИМОВСКА

Конспиративно стационарно згрижување и лекување на територијата на Македонија во периодот 1941-1944 87

Ленче НАСЕВ

Пристапи кон совладување на музичката писменост 99

Јованка ДЕНКОВА

Анималистичкиот роман „Дивиот пес“ од Видое Подгорец 105

Оливер ЦАЦКОВ

Зградата на Ректоратот во Штип, објект што ги поврзува минатото, сегашноста и иднината 115

Маја ŽМУКИЌ

Bitnost odgojnih zadataka u nastavi likovne culture 119

Маја ŽМУКИЌ

Metodička organizacija i važnost uskladenosti nastavne jedinice, likovne oblasti, likovne tehnike, likovnog problema i motiva..... 129

Лидија ГИГОВА

Менаџерските и лидерските функции на наставникот во основно училиште како фактори за унапредување на развојот на педагошката пракса 139

Блаже КИТАНОВ, Ирена КИТАНОВА

Писмата на Антоан де Сент Егзипери до мајка му 151

НАСТАВАТА КАКО БИПОЛАРЕН / ИНТЕРАКЦИСКИ ПРОЦЕС

Снежана Мирасчиева¹

Апстракт. Трудот го третира прашањето за биполарноста на наставниот процес кој е изразен во активностите на наставникот и ученикот, или со други зборови, поучувањето и учењето како две противречни страни на единствен процес на настава. Со сета своја комплексност, наставата како процес на интеракција отвора нови правци во нејзиното димензионирање. Во таа смисла се и определбите на нејзините составни елементи изразени во личноста на наставникот и ученикот. Како општествени дејности, поучувањето и учењето, подеднакво и во содржинска смисла и во контекст на процесот, не излегуваат од рамките на целосниот систем на настава, без разлика на иновативниот мултидисциплинарен пристап во определувањето на поимот настава.

Клучни зборови: *поучување, учење, наставник, ученик, интеракција, воспитно-образовен процес.*

THE TEACHING AS BIPOLAR / INTERACTION PROCESS

Snezana Mirascieva²

Abstract. This paper considers the issue of the bipolarity of the teaching process expressed in the actions of the teacher and the student, or in other words, teaching and learning as two opposing sides of a single process of teaching. With all its complexity, teaching as a process of interaction opens new directions in its dimensioning. In that sense the determination of its constituent elements expressed in the personality of the teacher and the student. As social activities, teaching and learning equally, in content's sense and the context of the process, do not go beyond the whole system of teaching, regardless of the innovative multidisciplinary approach in determining the term teaching.

Key words: *teaching, learning, teacher, student, interaction, educational process.*

Вовед

Проблемот на определување на поимот настава е предмет на интерес и проучување во делата на многу теоретичари и практичари, во минатото и денес. Имено, прашањето за категоризација на поимот на наставата го менува своето концептуално толкување, во зависност од социообразовната ситуација и реформите во образовниот систем како целина. Проблемот проучуван во

¹ Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

² Faculty of Educational Sciences, Goce Delcev University, Stip, Macedonia

социјален контекст, низ призмата на идеите за демократизација, а во услови на научно-технолошка револуција вклучувајќи ја и информатизацијата на општеството, претрпе одделни промени во клучните концепти на педагошко-дидактичките размислувања. Така во третманот на поимот настава се вклучуваат нејзините вистински корелации со животот, продуктивноста на сите учесници во него и неговата рефлексивност понатаму. Истражувањата во областа на наставата ја промовираа и поддржаа идејата за интегрираност односно трендот на определување на наставата како интегриран систем со свои закони со што се иницираа повеќе прашања како: идеолошка ориентација на наставата (Н. К. Гончаров, И. Я. Лернер, Н. А. Менчинская, М. Н. Скаткин и др.); развојна настава (П. Я. Гальперин, Л. В. Занков, Н. Ф. Талызина, Д. Б. Эльконин и др.); транзиција кон нови наставни програми и учебници, зголемување на ефикасноста и оптимизација на процесот на настава и учење (Ю. К. Бабанский, М. А. Данилов, М. И. Махмутов и др.); активирање на когнитивната активност, креативна иницијатива на учениците во стекнување на знаење, индивидуализација и диференцијација на наставата (Л. И. Божович, М. А. Данилов, Б. П. Есипов и др.); за настава која се темели на проблемско учење (И. Я. Лернер, М. Н. Скаткин и др.). Сите тие доведоа до подлабока анализа на семантичкото значење на поимот настава. Подобрувањето на организациските облици и методи како „начини на организирање на когнитивната активност на учениците, обезбедување на стекнување на знаења, методи, знаења и практики“ придонесе за семантичко богатење на категоријата „настава“. Анализата на категоријата „настава“ најде одраз во педагошко-дидактичката литература на ниво на перформанси и трендови во теориските истражувања и образовни практики, во разни негови аспекти.

За наставата, поучувањето и учењето

Но, да почнеме од определбата на поимот настава. Во богатиот и разновиден тезаурис на педагошко-дидактички акти се среќаваат разни определби. Сите тие поаѓаат од различни аспекти. Во трудот се повикуваме на оние кои ја определуваат наставата од аспект на нејзините составни компоненти. Имено, наставата е единствен процес на поучување и учење. Поучувањето и учењето меѓусебе се поврзани и условени. Поучувањето и учењето се два основни противречни елементи на еден процес - наставен процес и се суштина на еден однос, на дидактичкиот однос. Имено, ако процесот на настава го проучуваме во неговиот чист вид и ако се апстрахираме од другите моменти кои го определуваат, тогаш наставата е дејност во која две лица - наставник и ученик стапуваат во определен однос, својствен само на дадениот процес. Двата субјекти во наставата, наставникот и ученикот, немаат различна туку имаат противречна положба и улога - поучување и учење (Андреев, 14). Затоа ниту една од двете дејности одделно не може да ја изрази процесуалната содржина

на наставата. Секоја од овие страни има свои закономерности, особености и противречности кои можат да се разберат само ако се истражуваат посебно и самостојно во рамките на целокупниот процес на настава. Поучувањето и учењето како два пола спротивставени во содржинска и интенционална смисла се всушност две страни на еден процес меѓусебно условени и поврзани. Тоа говори за биполарноста на процесот настава од аспект на поучувањето и учењето. Во еден период од својот развој наставата се однесувала само на дејност на наставникот, во друг период само на дејноста на ученикот, во трет период наставата претставувала единство меѓу дидактичката дејност на учителот (поучувањето) и сознајната дејност на ученикот (учењето). Развојот на дидактичката интерпретација на наставата во последните неколку децении доведе до нејзино определување и проучување како биполарна дејност, во која се остварува органското единство и меѓудејствување на поучувањето (како дидактичка дејност на наставникот) и учењето (како дидактичка и сознајна дејност на ученикот). Според В.М.Блинов, постојат три суштински специфичности на наставата: прво, лична социјално условена дејност, второ таа дејност има системски карактер и трето, единство меѓу поучувањето и учењето. Авторот повикувајќи се на фактот дека наставата се реализира благодарение на механизмите на културата и има вонбиолошка природа наставата ја определува како „средство и инструмент за социјално наследување, односно таква дејност со чија помош се пресоздава, репродуцира, изведува друга дејност“. Така преку наставата природниот квалитет поучуваност се преобразува во социјално значаен квалитет поученост, заклучува авторот. В.В.Краевски проучувајќи ја содржинската и процесуалната страна на наставата истакнува дека наставата не се остварува надвор од односот „поучување-учење“, бидејќи тој однос е главниот „суштински“ дидактички однос. Затоа специфично за дидактиката е истражувањето и проучувањето на односот меѓу соодветните дејности, а не меѓу индивидуите, зашто самостојното усвојување на информации надвор од наставата не е дидактички однос.

Поучувањето и учењето и нивниот однос ја изразуваат процесуалната и содржинската страна на наставата. Процесот на настава се карактеризира со последователност на меѓусебните дејствувања меѓу наставникот и ученикот, промените во нивните дејствија и формирање на нови својства и квалитети на личноста на ученикот како последица на тие дејствија.

Рамка на определба на поучувањето, учењето и интеракцијата во наставата

Димензионирањето на процесите на поучување и учење во иновативни мултидисциплинарни рамки на проучување на наставата дава ново светло на старо-новиот проблем, проблемот на определување на поимот настава. Распоредувањето на поучувањето, учењето и интеракцијата во комуникациски

рамки, упатува на сознанието дека наставата со својата биполарност изразена во интеракцијата на нејзините субјекти е, всушност, процес на комуникација. Аналогно на тоа, и поучувањето и учењето се процеси на комуникација структурирани низ интеракциската поврзаност. За комуникациската суштина на поучувањето, учењето и интеракцијата ќе стане збор во делот што следи.

Под поимот поучување на наставникот се подразбира посредна или непосредна помош на ученикот во текот на учењето. Кога поучувањето тече со непосредна помош од наставникот, тогаш наставникот и ученикот се наоѓаат во директен контакт. Ваквото поучување е директно поучување и е определено од однесувањето на наставникот. Наставникот кој директно поучува:

- секогаш настојува иницијативата да ја има во свои раце;
- е извор на информации;
- определува што и како ќе се работи;
- строго ја артикулира, односно шематизира наставата;
- ја контролира дисциплината и затоа има свој систем на постапки и мерки;
- ги контролира резултатите (успехот);
- ја оценува работата на учениците (Попоски, 1997, стр.140-142).

Доколку поучувањето го димензионираме во комуникациски рамки, тогаш за овој вид поучување е карактеристична секундарната комуникација, во која иницијативата и прашањата се на страната на наставникот (оној кој знае), а одговорите на страната на ученикот. Говорната активност на наставникот е обемна и долготрајна, затоа оправдано се говори за асиметрична комуникација меѓу наставникот и ученикот. Посредното поучување е индиректно и подразбира посреден однос: наставник - ученик. Овде, во интеракцијата меѓу наставникот и ученикот, постои примарна комуникација (прашува оној кој не знае, а одговара оној кој знае и умее). Ваквата комуникација е поттикната од љубопитноста и интересите на ученикот. За разлика од претходната, станува збор за симетрична комуникација, во која е отстранета доминацијата на кој и да е субјект (било наставник, било ученик) во наставата. Таа е избалансирана.

Поучувањето во наставата е функционално поврзано со учењето. Учењето на ученикот зависи од поучувањето од страна на наставникот, но и ефикасноста на поучувањето е условена од учењето на учениците. Поучувањето е успешно ако стане непотребно, односно да премине во учење. Од своја страна, учењето како процес на релативно трајно менување на личноста на ученикот и негова акултурација во системот на настава подразбира двонасочна интеракциска комуникација меѓу наставникот и учениците. За двонасочниот комуникациски карактер на учењето во наставата говори Фурлан (I.Furlan,1967, стр.176), при што поаѓа од ученикот. Притоа определува четири чекори кои се одвиваат наизменично од наставникот кон ученикот и тоа: прв чекор - прашање на ученикот (проблем); втор - пренесување на знаење, трет - активност на ученикот со новото знаење и последниот чекор - наставникот го известува ученикот за неговиот успех.

Затоа слободно ќе речеме, процесот на учење е темел на наставната работа. Преку учењето се усвојуваат нови содржини, знаења, вредности и ставови, односно процесот на учење е процес на пренесување на информации. Ако последното тврдење го споредиме со општата дефиниција на поимот комуникација, во која за комуникацијата се говори како за процес на пренесување на информации, тогаш дефиницијата на поимот комуникација со дефиницијата на поимот учење се среќава на две нивоа:

- при зацврстување на постојните навик и
- при елиминирање на постојните навик и иницирање на процес на учење, во смисла на менување на навиките.

Поаѓајќи од фактот дека наставата е социјална дејност насочена кон исполнување на одредени општествени „порачки“ кои се изразени во воспитно-образовните цели и очекувани резултати во курикулумите, како и од фактот дека ниту еден социум не е одржлив без однос меѓу неговите членови, тогаш со наставата како сложен поим тесно се поврзува поимот интеракција. Во интеракцијата се опфатени односите на елементите во структурата. Зборот интеракција е сложенка од интер (лат. *inter* - меѓу, помеѓу) и акција (лат. *actio* - дејство, активност). Во своето формално значење, терминот интеракција се насочува кон процесот на меѓудејствување, дејствување меѓу две или повеќе величини. Аналогно на тоа социјалната интеракција е меѓудејствување на живите суштества, луѓето. Н.Рот (1994, стр.15) интеракцијата ја дефинира како „активен однос меѓу две или повеќе единки, при што едната единка има влијание на однесувањето на другите единки”.

Интеракцијата е процес во кој постои меѓусебен однос на две или повеќе личности, чие доживување или однесување е меѓусебно условено и зависно. Меѓузависноста се гледа во тоа што однесувањето на едната личност или група е реакција на акцијата на другата, се истакнува во Педагошката енциклопедија (1989, стр. 282).

Меѓусебното дејствување на луѓето при што заземаат ставови еден кон друг и меѓу себе го определуваат однесувањето претставува интеракција. (Братаниќ, 1993, стр.76).

Интеракцијата може да се сфати како вид на однос меѓу луѓето, во кој доаѓа до менување на нивното однесување под дејство на влијанието еден врз друг. (Деламонт, 1976, стр.124).

Како базична компонента на структурата на комуникацијата, интеракцијата ги вклучува компонентите кои се поврзани со меѓусебното дејствување меѓу луѓето и организацијата на тие дејствувања.

Интеракцијата е содејство, заедничко дејствување и е составен дел на комуникацијата, ќе истакне Вилотијевиќ (1999, стр.350).

Интеракцијата е реципрочен процес во кој јасно се воочува двостраноста, типична за односите меѓу луѓето, врз принципот на давање-земање, меѓусебна размена на постигањата од едната и другата страна.

Определбите на поимот интеракција говорат дека:

- Интеракцијата е поврзана со комуникацијата преку односите меѓу луѓето, кои не се условени со временска и просторна блискост. Имено, односите меѓу луѓето претставуваат сложен и динамичен процес којшто е условен од меѓуврската во нивното однесување. Тоа говори дека секоја човекова индивидуа може да се проучува единствено во интеракцискиот однос со други луѓе. Од друга страна, интеракцискиот процес не би функционирал без меѓучовечки односи;
- Социјалната страна на интеракцијата говори дека дејствувањето **меѓу луѓето се одвива во определен однос. Односно, за да постои дејствување** меѓу луѓето, тие треба и мора да се наоѓаат во некаков однос, сооднос. Во тој однос, дејствувањето меѓу луѓето тече во две насоки, што е доволен аргумент за циркуларното движење на влијанието меѓу луѓето;
- Интеракцискиот процес, заснован на двонасочен однос и меѓусебна активност, резултира со промени во однесувањата на учесниците во тој однос, формирање одредени ставови. Со тоа реципрочноста станува својствена на интеракцијата, во насока на менување на позициите на учесниците, конфронтација и дијалог;
- Претходните сознанија, во секој момент и од секој аспект, упатуваат на поврзаноста меѓу социјалната интеракција и човекот. Но, не треба да се изгуби од вид фактот дека човекот е индивидуа во која работи свеста и „несвесното“, како негов составен дел, кој влијае на реагирањето кон другите луѓе, без да стапне на прагот на свеста.

Наставата е процес на меѓучовечка интеракција во кој односот меѓу две личности е определен преку односот меѓу личноста на наставникот и личноста на ученикот, при што едната влијае на однесувањето на другата. Интеракцијата меѓу учесниците во комуникацијата се однесува на комуникација, во која акцијата на едната личност влијае на акцијата на другата. Кога тие две личности реагираат меѓусебе, однесувањето на едниот партнер, во значајна мера, зависи од однесувањето на другиот партнер. Аналогно на ова, се толкува интеракцијата меѓу наставникот и учениците во наставата. Социјалната интеракција е меѓузависност која поаѓа од сознанијата за очекувањата и мотивите на другите и антиципација на нивните акции. Во себе ја вклучува евалуацијата на мотивите и акциите, и последиците од нивното реагирање. Значи, суштината е во двостраниот активен однос, кој доведува до промени во однесувањето. Во наставниот процес интеракцијата претставува начин на учење и поучување, комуницирање и промени во однесувањето на ученикот, под влијание на наставникот. Интеракцијата е основен услов за реализирање на комуникацијата меѓу наставникот и учениците. Од нејзината широчина и длабочина ќе зависат дејствувањето и влијанието врз учениците, во однос на

промените во нивното однесување. Интеракцискиот однос во комуникацијата во наставата е од дијалектичка природа и е во склопот во кој информацијата и нејзината субјективност, повратната информација и процесите на управување и регулација имаат своја функција. (Подкрајшек, 1984, стр.85).

Во оперативниот тек на комуникацијата, интеракцијата меѓу наставникот и учениците може да се реализира на неколку нивоа: физичка поврзаност, акциско-реакциска поврзаност, емпатичка поврзаност и интеракциска поврзаност. Првото ниво е ниво на физичка поврзаност, што подразбира присуство на две комуникациски подрачја - извор на информации и примач. Овде наставникот е во интеракција со учениците, врз основа на своето присуство, уште со влегувањето во училишната, тој на одреден начин стапува во интеракција. Неговиот израз на лицето, положбата на телото, погледот, предизвикуваат одредени реакции кај учениците. Физичката близина, односно оддалеченост, е показател на степенот на блискост и наклонетост меѓу наставникот и учениците во комуникацијата. Значи, физичката поврзаност се јавува врз база на невербалната комуникација со различен степен на внатрешна поврзаност. Субјектите во комуникацискиот чин се меѓусебно поврзани само со нивното физичко присуство. Акциско-реакциското ниво на поврзаност се состои во почетната информација (акција), како причина за одговорот (реакција), кој влијае на информацијата и има улога на повратна информација. На ова ниво на интеракција, комуникацијата меѓу наставникот и учениците тече преку прашања и одговори и сочинува еден синџир од алки на акции и реакции, кои меѓу себе не се внатрешно поврзани и ја исклучуваат емоционалната сфера на ученикот. Овде постои процес на информирање, а комуникацијата е вербална, без никакво влијание. Емпатичката поврзаност настапува врз основа на очекувањата за реакцијата на соговорникот, на пораката, имајќи ги предвид неговите карактеристики, ставови и можни реакции. На ова ниво, барем еден од субјектите, наставникот, мора емпатички да комуницира со другите, учениците. Приспособувајќи ја комуникацијата на нив, истовремено ги информира и влијае врз учениците. Четвртото ниво е највисоко ниво и е ниво на интеракциска поврзаност. Поаѓа од претпоставката дека и двата субјекта во комуникацискиот акт учествуваат подеднакво, воспоставувајќи директен однос. Кога наставникот емпатички комуницира со учениците, тогаш наизменично ја менува улогата на извор на информации и примач, меѓусебе се соживува со положбата на другиот, ги почитува ставовите и мислењата, а на проблемот гледа со свои, но и со очите на другиот. На овој степен комуникацискиот акт е во форма на дијалог, кој продуцира меѓусебно влијание и успех на самиот комуникациски чин. Тоа е патот за постепен премин од доминантно поучување кон доминантно учење, што е индикатор за ефективно и ефикасно поучување на наставникот. Досега реченото доволно говори за наставата како процес на комуникација.

Заклучок

Денес се сериозни научните истражувања во кои наставата се проучува како интегративен процес, а сознанијата од нив водат кон промени во педагошко-дидактичките концепти и категоријски апарати во насока на експанзија на нови - поврзани интердисциплинарни аспекти и продлабочени прегледи од перспектива на квалитативно различни пристапи во определувањето на поимот настава и менување на старата формулација. Но и покрај таквите тенденции и трендови, сепак останува аксиоматското тврдење дека во институционалната и организирана настава поучувањето се остварува заради учењето. Уште од најдалечното древно минато човечкото општество подготвувало одделни луѓе кои ќе го помагаат учењето на младото поколение. Неопходноста од поучување (дидактичка дејност на наставникот) се остварувала и ќе се остварува додека има учење, односно додека постои човештвото. Но притоа повеќе од потребно е создавање квалитетна интеракција во наставата. А тоа е можно единствено низ содржинско-целисходната комуникација. Ваквата комуникациско-интеракциска концепција на наставниот процес најдобро се реализира преку демократскиот дијалог, во кој е изразен интегративниот однос на наставникот со ученикот. Таквиот однос обезбедува активно учество на ученикот, респектирање на личните искуства и мотивираност за интеракција. Од друга страна, интеракциот дух на наставата ги интегрира активностите на наставникот и ученикот. Тоа пак сосема разбирливо дава интеракциска конотација на облиците и методите на наставна работа. Овој факт иницира повеќе прашања меѓу кои и прашањето за суштината и неопходноста од примена на интерактивни методи и форми во наставата, кое ќе биде предмет на интерес во некое следно истражување.

Користена литература

- [1] Андреев М. (1996). *Процесът на обучението*. УИ „Св.Климент Охридски“, Софија.
- [2] Блинов, В.М. (1976). *Эффективность обучения: методологический анализ определения этой категории в дидактике*. Издателство: Педагогика, Москва.
- [3] Vratanić, M. (1993). *Mikropedagogija*. Školska knjiga, Zagreb.
- [4] Вилотијевић, М. (1999). *Дидактика 3*. Научна књига, Београд.
- [5] Краевский, В. В. (1977). *Проблемы научного обоснования обучения*. Издателство Педагогика, Москва.
- [6] Лернер, И. Я. (1996). *Развивающее обучение с дидактических позиций*. Педагогика, №2. (7 – 11).
- [7] Gr.autori. (1989). *Pedagoška enciklopedija 1*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (282-283).
- [8] Петров, П. (1998). *Дидактика*. Издателство Веда Словена-ЖГ, Софија.
- [9] Rot, N. (1994). *Osnovi socijalne psihologije*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- [10] Furlan, I. (1967). *Učenje kao komunikacija*. PKZ, Zagreb.